

תפיסה חדשה בקליטת צעירים עולים ושילובם בחברה ובעבודה

שמואל ילמה, שרון סעידי וימית אזולאי

בישראל חיים כיום כרבע מיליון צעירים בני 18-30, שעלו לארץ ב-15 השנים האחרונות. לבעיות הרגילות של צעירים בגילם נוספים קשיי הקליטה שלהם ושל הוריהם. לשם התמודדות עם בעיותיהם הוקמה ועדת הצעירים ב'מסד קליטה' של הג'וינט ומשרדים ממשלתיים רלוונטיים. הפרויקטים 'סטארט אפ' ו'תוחלת' הם יוזמותיה של ועדה זו, והם נועדו לשפר את נגישותם של הצעירים לעבודה והשכלה, להקנות להם כישורי חיים, לפתח בקרבם מנהיגות והתנדבות ולאפשר את העצמתם.

מיפוי הבעיה: צעירים – 'הגיל המסוכן'

צעירים עולים בגילאי 18-30, מקרב עולי אתיופיה, קווקז, בוכרה וחבר המדינות, אינם מצליחים להשתלב בחברה הישראלית ולהכין את עצמם לתפקד כמבוגרים עצמאיים. אין זר רק בעייתו של הפרט, היחיד, אלא יש לה השלכות קשות על מימוש את ההון האנושי הנמצא בחברה הישראלית בכלל.

שלב המעבר מנעורים לבגרות הוא שלב מכריע בעיצוב עתידו של האדם. בדומה למה שמתרחש במעבר מגן הילדים לבית הספר, היעדר כלים להתמודדות עלול לדחוק אנשים לשוליים ולעתים להביא גם לנשירתם מהמערכת בכלל. הבעיה של צעירים בשוליים חריפה הרבה יותר מאשר בעייתו של נוער שוליים. בגיל הנעורים עדיין יש אחריות של הורים, ומצפים מהם לכוון את הנער/ה ולדאוג לו/ה. לצעירים מעל גיל 18, שאינם 'מסתדרים', אין מסגרות סיוע מתאימות. מעט השירותים הקיימים אינם בנויים לתת סיוע למה שניתן לקרוא 'גיל המעבר', והחוק עוסק בעיקר בענישה ולא בטיפול. בעוד שלמדינה יש 'מנדט', אחריות, מחויבות חוקית ומערכת שירותים למתן מענה לצרכים שונים של בני הגיל הרך ובני הנוער, הרי שלאוכלוסיית הצעירים מגיל 18 ומעלה כמעט אין מענה ברמה הלאומית, ולמעשה, עם הגיע אדם לגיל 18, נפסקים באחת כל השירותים אשר להם היה זכאי עד אותו יום.

שמואל ילמה הוא מנהל תוכניות בכיר לצעירים ב'ג'וינט ישראל'.

שרון סעידי היא ראש מינהל במכללת 'ידע', רחובות.

ימית אזולאי היא מנהלת 'סטארט אפ' באר שבע - מרכז הכוונה, מידע וייעוץ לצעירים.

מקור הנתונים הנמסרים כאן הוא סקר חברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה 2002, והם נמסרים כאן על

פי עיבודים משניים שעשה פרופ' אלעזר לשם, ינואר 2005, בהזמנת 'מסד קליטה'...

'שידורי מצוקה' מהשטח ומהמחקר

נכון להיום, חיים בארץ קרוב ל 250,000 צעירים בגילאי 18-30, שעלו ב-15 השנים האחרונות. מזה זמן מגיעים דיווחים מנותני שירותים ב'שדה' ומאנשי מטה על קיום מצוקה קשה בקרב אוכלוסיית צעירים זו. בד בבד, במגוון הזדמנויות, חלקן יזומות וחלקן אקראיות, סיפרו פרטים וקבוצות מקרב אוכלוסייה זו על קשיים ניכרים בקשת רחבה של תחומים. ניתן להכליל קשיים אלה תחת הכותרת 'הליכה לאיבוד' בבניית מסלול לחיים, כפי שבא לידי ביטוי באמירות של צעירים בשטח, כגון: 'אני בהלם שחרור, מחפשת כיוון ולא יודעת למי לפנות. יש צורך להקים מקום מיוחד לצעירים כמו "הפוך על הפוך", שיהווה אוזן קשבת, יעודד ויקדם אותם. יש הרבה חבר'ה שעושים "שטויות", בגלל חוסר תמיכה והכוונה. צריך עזרה בכתיבת קורות חיים והכנה לראיון, ההורים פועלים ואין קשרים'. בדומה לכך, נמצא כי תלמידי תואר ראשון מיוצאי אתיפיה מגלים קשיים בהבנת משמעותם של לימודים אקדמיים ומשמעות מסלול הלימודים שבו בחרו. רבים מהם מחליפים מסלול לימודים בתום תואר הראשון (אלנבוגן-פרנקוביץ, 2000).

בדומה לשכבת הגיל של עמיתיהם מקרב הישראלים הוותיקים, הצעירים העולים מתמודדים עם אתגרים גדולים בתחומים של שירות צבאי, רכישת השכלה, פיתוח קריירה מקצועית, דיור ועוד. צעירים אלו נמצאים בתקופה של מעבר וכניסה לצומתי קבלת החלטות ביחס להזדמנויות וסיכונים העומדים בפניהם ושיש להם השפעה מכרעת על עיצוב עתידם. וזאת בו בזמן שרובם המכריע של הצעירים העולים מנסים להסתגל לאורח החיים הישראלי, החדש להם.

בנוסף, המערכת המשפחתית שלהם מתמודדת בעצמה עם קשיי קליטה רבים, ואינה יכולה לסייע ולהוות להם משענת איתנה ומורה דרך להתוויית מסלול חיים בחברה הישראלית שאינה מוכרת להם. אם לא די בכך, הרי ש-24% מקרב צעירים עולי חבר המדינות מדווחים שהם מסייעים כספית להוריהם, ו-21% לעומת 2% מן הישראלים הוותיקים - מתגוררים עם הוריהם, שליש מהצעירים העולים גרים בסביבה חלשה (30% לעומת 21%) וסובלים מבעיות זהות וחוסר שייכות לחברה הישראלית. מאידך, השכלתם של העולים הצעירים גבוהה משמעותית מזו של הוותיקים (כ-41% מבין הצעירים העולים סיימו מוסד להשכלה על-תיכונית או גבוהה בהשוואה לכ-27% מקרב הצעירים הוותיקים). זאת ועוד: רק 18% מהצעירים עולי חבר המדינות הביעו שביעות רצון טובה מרמת חייהם הכללית, לעומת 43% בקרב עמיתיהם הוותיקים. ויתרה מזאת: רבים מהעולים, בשיעור משמעותי, מדווחים על תחושת בדידות (36% לעומת 22% בקרב הוותיקים) ו-12% מדווחים שאין להם על מי לסמוך בשעת משבר ומצוקה (לעומת 3% בקרב הוותיקים). כיום אין במדינת ישראל כתובת או גוף ציבורי שמתמודד עם סוגיית מתן שירותים לצעירים בכלל ולצעירים עולים בפרט, בראייה מערכתית מעמיקה ההולמת את צורכי הגיל הזה. גם

היזמות המקומיות הבודדות פועלות כאירועים נקודתיים, בלי גיבוי ובלי בסיס לטווח הארוך לפיתוח והעצמה של קהילת צעירים הלוקחת חלק פעיל בחיי היישוב.

המענה : הקמת מסד קליטה

לאור היקפי הצרכים ועל בסיס ניתוחם, הוקם 'מסד קליטה', שהוא שותפות אסטרטגית בין ג'וינט ישראל לבין המשרדים: קליטת עלייה, החינוך, הרווחה, הבינוי והשיכון. המטרות המרכזיות של 'מסד קליטה':

פיתוח וניסוי של כלים ושירותים חדשים בתחום קליטת קבע של עולים;
העלאת נושא קליטת קבע על סדר היום של המשרדים;
השגת שיתוף פעולה בין הגורמים השונים הפועלים בתחום קליטת קבע של עולים;
איגום משאבים – יצירת מקור לפעילות בתחום קליטת קבע;
איגום ידע ויצירת בסיס מידע בנושא קליטת העלייה.

מסד קליטה עוסק בארבעה יעדים מרכזיים: תשתיות ופיתוח כוח אדם, שפה, קהילה וצעירים; להתמודדות עם כל אחד מהיעדים קיימת ועדה בין-משרדית המאגרת ומפתחת יוזמות.

ועדת צעירים

ועדת הצעירים היא אחת מארבע הוועדות המקצועיות של מסד קליטה ויעודה לפעול להעצמת צעירים עולים, לשילובם בחברה הישראלית ולהנעתם להובלת שינויים למענם ולמען קהילתם והחברה הישראלית בכלל. אוכלוסיית היעד של הוועדה היא צעירים עולים בטווח הגילאים 18-30, בעלי ותק בארץ של בין 10-15 שנים.

בטווח גילאים אלו מושם דגש על מעברים ו'צומתי חיים', כגון: טרום שירות צבאי/ אזרחי, טרום אזרחות, 'הפוגה' וחיפוש עצמי, הכוון והכנה ללימודים, תמיכה בעת לימודים או הכשרה מקצועית, הכנה לחיי עבודה, הכנה לחיי המשפחה ועוד. כל זאת בהתייחס לאוכלוסיות בעלות מאפיינים ו"חוסן פתיחה" שונים. כמו כן, מדובר בבעלי צרכים המחייבים שיתוף פעולה בין שני משרדים / שותפים לפחות.

יוזמות חדשות

עד כה פועלות שתי יוזמות מרכזיות מבית היוצר של ועדת הצעירים ובחסותה: פרויקט 'תוחלת' (ראו מאמר בהמשך גיליון זה) ו'מרכז צעירים יישובי', המבוסס על הרעיון המרכזי של פרויקט 'סטארט אפ' (ראו מאמר בהמשך הגיליון). 'מרכז צעירים יישובי' תפקידו להיות

כתובת מרכזית, יד מכוונת ואוזן קשבת לכל צעיר וצעירה הזקוקים לכך בכל תחומי החיים הרלוונטיים לשכבת גיל זו. כמו-כן המרכז מהווה אינטגרטור של כלל הגופים העושים למען צעירים ופועל לאיגום ידע ומשאבים ברמה העירונית, תוך ייזום של פיתוח מענים משלימים. מכאן שייעודו של המרכז הוא לפעול לקידום השתלבות מיטבית של צעירים בחיי החברה הישראלית בכלל ובחיי היישוב בפרט, תוך מימוש הפוטנציאל האישי באמצעות שיפור מיומנויות אישיות של הצעירים ופיתוח שירותים שייתנו מענה מתאים לצורכיהם, לשם מימוש היעדים שלהלן:

שיפור הנגישות והאפשרויות להשתלבות בעולם העבודה ובהשכלה מתאימה
הקניית מיומנויות וכישורי חיים, סיוע בגיבוש שאיפות אישיות ובדרכים למימושן
הגברת תודעת השירות לצעירים בקרב נותני השירותים
פיתוח מנהיגות צעירה מתנדבת למען הקהילה (רשתות תמיכה)
העצמת קהילת צעירים ושיפור תרבות הפנאי

מרכז הצעירים מיועד לצעירים ותיקים ועולים כאחד, בהתאם לרצונם של צעירים עולים שהדגישו, במסגרת קבוצות המיקוד שקיימנו, את החשיבות של פעילות משותפת המקדמת הזדמנויות להיכרות הדדית מעמיקה עם הוותיקים ובכך מסייעת במימוש ההשתלבות בחברה הישראלית הלכה למעשה.

ב. תוכנית 'תוחלת' במכללת 'ידע' - רחובות

פרויקט 'תוחלת' הוא יוזמה חדשה של מסד קליטה לשילוב צעירים עולים, העובדים בעבודות לא מקצועיות, במסגרת לימודית. כיום חלק ניכר מהעולים הצעירים עובדים בעבודות שאינן מקצועיות. מיקומם בשולי עולם התעסוקה, הנובע מהצורך בהישרדות כלכלית, מונע את שילובם במסלול קידום אישי ומנתק את קשרי השייכות הראשוניים שנוצרו בינם לבין החברה הישראלית. צעירים אלו חסרים את כישורי החיים הנדרשים להשתלבות בחברה הישראלית ואינם יכולים לסגלם בכוחות עצמם. מאחר שרוב זמנם מוקדש להישרדות כלכלית יומיומית, הם אינם מתפנים לרכישת ידע שיסייע בקידומם.

'תוחלת' הוא פרויקט ייחודי שנועד לסייע לאותם צעירים עולים להשתלב בחברה הישראלית באמצעות קידומם והצבתם בעולם התעסוקה. הפרויקט בנוי על מסגרות לימוד גמישות, המאפשרות המשך עבודה במהלך הלימודים.

יוזמה זו אמורה להעניק לצעירים העולים הכשרה מקצועית, שתאפשר להם להשתלב במסלול מקצועי מבטיח - הנדסאות. לימודי המקצוע מקנים תואר 'הנדסאי' שמדינת ישראל מכירה בו. הכרה זו מאפשרת גם רישום בפנקס ההנדסאים ומהווה אקדיטציה ללימודי

מהנדס אפשריים בהמשך. ללימודי המקצוע מתלווה תוכנית העשרה הכוללת נושאי זהות ותרבות יהודית, לימודי שפה וכישורי חיים. כמו-כן אמורים להיות מוקנים לצעירים כלים לפתיחת עסק עצמאי. המסגרת הלימודית כולה מלווה במערכת תומכת ובמערך השמה המכוון ליסייע לבוגרים להשתלב בשוק התעסוקה בהתאם לכישורים שרכשו.

התוכנית פותחה ב'מסד קליטה', הפועל במסגרת הג'וינט, ושותפים לה המשרד לקליטת העלייה, משרד התמ"ת - מה"ט (המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית), משרד הרווחה, משרד החינוך, משרד הבינוי והשיכון והמכללות ברחובות ובבאר שבע. בשלב ראשון, התוכנית מיועדת לצעירים שעלו בשנות התשעים ובשנים האחרונות והם עכשיו בני 18-30, המתגוררים בבאר שבע וסביבתה או ברחובות וסביבתה.

חלק מהצעירים, שאינם זכאים לסיוע מנהל הסטודנטים בקריטריונים הרגילים, זוכים למימון מלא או חלקי (בהתאם למספר שנות הוותק בארץ), על-פי הוראת שעה מיוחדת לתוכנית זו.

ג. על 'מכללת ידע - המרכז הרב-תחומי ברחובות'

את המרכז הרב-תחומי ברחובות הקימה ב-1994 הגב' עפרה אלול, ומאז ועד היום הוא עוסק בהכשרתם של מנהלים, מדענים, עובדי המגזר הציבורי ואנשי כוחות הביטחון. עיקר התמחותו של המרכז - בהקניית כלים ניהוליים בסיסיים ומתקדמים ובחיבורם להיבטים טכנולוגיים, חברתיים ובין-לאומיים. במסגרת המרכז פועלים בית הספר להנדסאים ובו המגמות: תקשורת אינטראקטיבית, תעשייה וניהול וקדם-הנדסאים; וכן שלוחת אוניברסיטת פוליטכניק ניו יורק, המפעילה בית ספר ללימודי תואר שני בניהול ותואר שני בהתנהגות ארגונית. בימים אלו המרכז נמצא בעיצומו של תהליך הפיכתו למרכז אקדמי ישראלי.

על התוכנית המוצעת

התוכנית המוצעת כאן היא בגדר העשרה בתוספת למסלול הלימודים (תעשייה וניהול ותקשורת), ומהווה פעילות במסגרת פרויקט תוחלת עד דצמבר 2005. היא הולמת את מטרתו העיקרית של הפרויקט - קירוב סטודנטים עולים למרכזים בהוויה הישראלית ושילובם בה.

היא משיגה זאת בכמה אמצעים:

- * שיפור יכולת הביטוי של הסטודנטים (בין באופן ישיר ובין בעזרת פעילויות עקיפות) חשיפתם לתקשורת הישראלית ואגב כך לאקטואליה ישראלית
- חשיפתם לאירועי תרבות מרכזיים
- הכשרתם למקצוע וסיוע בכניסה למעגל העבודה.

בשל אופיה של האוכלוסייה שבה מדובר כאן, התוכנית אינה בנויה כתוכנית לימודים פרונטלית במובן המסורתי אלא כסדרה של סדנאות, הפעלות והרצאות אורח. כן מודגשים תכנים תרבותיים ההולמים את היות רב התלמידים בתוכנית סטודנטים במגמה לתקשורת אינטראקטיבית.

צוות המרצים בתוכנית מורכב מדמויות בולטות בעולם התרבות והאומנות, החברה והפוליטיקה הישראלית. מתוך מטרה לייצר שיח ולעודד סטודנטים להמליץ על התוכנית בפני חבריהם, הוחלט כי חלק ניכר משעות הפעילות המוקצבות לתוכנית יינתן עד תום שנת 2005 (במיוחד במהלך קיץ 05). חשוב לציין כי התוכנית המוצגת אינה התוכנית המלאה. נושאים הנמצאים בתכנון הכללי יזכו להתייחסות בהזדמנויות קרובות.

נושאים מרכזיים לשנה הנוכחית

תעסוקה בישראל – הכרת חוקים וזכויות

עקרונות הכתיבה האקדמית:

- * מבנה עבודה אקדמית
- * מבנה עבודות בעיצוב
- * כתיבה ביבליוגרפית
- * הדרכה ביבליוגרפית

שואה

- * השואה והחברה הישראלית
- * השואה מנקודת מבט דתית
- * השואה מנקודת מבט גרמנית
- * השואה באומנות (קולנוע)

יזמות לעידוד עסקים קטנים – הכרת חוקים, זכויות וכד'...

קורס ERP בשיתוף חברת גאוסופט

חברת גאוסופט פיתחה מערכת ERP המספקת מענה לארגון המודרני - מרמת המנכ"ל ועד לרמת עובד הייצור. במסגרת שיתוף הפעולה עם מכללת ידע, תעביר החברה קורס ERP בן 50 שעות, שיאפשר תפעול המערכת. בסיום הקורס יקבלו הסטודנטים תעודת הסמכה מטעם גאוסופט, והם יופנו לסטאז'ים במפעלי האזור שהטמיעו מערכת זו. סטודנטים במגמת תעשייה וניהול הלוקחים חלק בפרויקט 'תוחלת' יחויבו להשתתף בקורס.

מוזיקה ישראלית

הקורס סוקר את התפתחות המוזיקה הישראלית בהקשר השינויים בחברה הישראלית ואירועים מרכזיים בהיסטוריה של מדינת ישראל מקום המדינה ועד ימינו. הקורס יכלול סיורים וסדנאות מוזיקה.

ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית

סדרה של שלוש הרצאות בנושאים:

א. דת ומדינה במדינת ישראל

ב. אתיקה ואיכות שלטון

ג. פוליטיקה ישראלית.

ג. סטארט אפ – פלטפורמה להעצמת קהילות צעירים

הקדמה

פיתוח קהילה חזקה המבוססת על כוחות פנימיים – עניין זה הוא מאבני היסוד לפיתוח החברה הישראלית המתמודדת עם פערים חברתיים וכלכליים. נראה שפערים אלה, הבאים לידי ביטוי בולט במיוחד באזורי פריפריה, עלולים לכרסם בחוסנה. מגמות הקיימות בעולם המערבי בכלל ובישראל בפרט מביאות לכך שממשלות מצמצמות את חלקן באספקת שירותים אישיים. עקב כך עלתה חשיבותן של הרשות המקומית ושל יוזמות מקומיות בנקיטת יוזמות, שלהן השפעה מכריעה על פיתוח הקהילה וביסוסה.

הדיון על השאלה כיצד לפתח קהילה חזקה הוביל בשנים האחרונות את קברניטי העיר באר שבע אל המרכיב החשוב ביותר במתכון לבניית קהילה – המשאב האנושי. בבסיס שינוי סדר העדיפות העירוני והעלאת נושא הצעירים על סדר היום העירוני עומד הרציונל כי אוכלוסיית הצעירים מעל גיל 18 מהווה משאב אנושי מכריע בפיתוח קהילות ואזורים, מעצם היותה 'דור העתיד'. עם זאת, לאוכלוסייה זו כמעט ואין מענה הן ברמה הלאומית והן ברמה האזורית. ברוח זו הוקם 'סטארט אפ', המשמש פלטפורמה להעצמת קהילות הצעירים בבאר שבע ובמועצה האזורית בני שמעון, וככתובת אזורית לפעילויות וליוזמות בתחום.

איך מעצימים קהילות צעירים

סטארט אפ הוקם ביוזמת אגף הצעירים בעיריית באר שבע ובשיתוף הסוכנות היהודית, פרויקט 'שותפות 2000', קהילת מונטריאול והמועצה האזורית בני שמעון. הוא משמש מרכז צעירים 'הוליסטי', רוצה לומר: הוא מבוסס על פרדיגמה המציגה גישה כוללת של סל שירותים רחב הנוגע בתחומי חים מגוונים: תעסוקה, השכלה והכשרה, מנהיגות צעירה, מלגות, יזמות עסקית, דיור, תרבות פנאי ועוד. מטרת סטארט אפ: למקד כוחות ומשאבים סביב אוכלוסיית הצעירים (בני 18-35) כמפתח לשינוי חברתי ואזורי.

'כלי העבודה' הבסיסיים בסטארט אפ: פיתוח שירותים ייחודיים ומסגרות תומכות לצעירים המסייעות בהגברת נגישותם להזדמנויות ולמידע, תוך איגום משאבים ברמה המוסדית והקהילתית והגברת המעורבות של צעירים למען הקהילה בכלל ולמען צעירים בפרט.

תחומי העיסוק המגוונים של סטארט אפ, הנוגעים כמעט בכל תחומי החיים, מבטיחים סיוע, תמיכה וליווי לצעירים רבים הנמצאים בצמתים של קבלת החלטות העשויות להכריע את עתידם האישי.

בתחום התעסוקה אנו מסייעים לצעירים להשתלב בעולם העבודה באמצעות: יעוץ פרטני לבירור וחיפוש של שאיפות תעסוקתיות, מתן כלים לחיפוש עבודה, בנק משרות פנויות, סדנאות ומפגשי מידע כדוגמת סדנאות לתכנון קריירה ולחיפוש עבודה, ארגון והפעלת ירידי תעסוקה ועוד.

בתחום ההשכלה אנו מאמינים כי יש לעודד צעירים לרכוש השכלה ככלי למוביליות חברתית, ולכן עיקר העשייה היא רתימה של צעירים ללימודים, מתן מידע רלוונטי ותמיכה לקראת הלימודים ובמהלכם.

פיתוח מנהיגות צעירה ויזמות קהילתית בקרב צעירים הוא אחד התחומים שסטארט אפ עוסק בקידומם. מדובר בצעירים המובילים שינויים חברתיים, יוזמים ומפתחים פרויקטים למען הקהילה ומקבלים תמיכה מקצועית וליווי מקצועי, הן ברמה פרטנית והן ברמה קבוצתית.

פיתוח תוכנית שירותים לעולים צעירים

שיעורם הגבוה יחסית של העולים הצעירים בקרב אוכלוסיית הצעירים בעיר, לצד צורכיהם הפרטיקולריים של עולים אלה, הוביל ליצירת שיתוף פעולה עם ג'וינט ישראל – מסד קליטה ולפיתוח תוכנית ייחודית המבוססת על פיתוח שירותים ייחודיים לעולים, הגברת הנגישות וחיפוש של עולים צעירים להזדמנויות ולשירותים קהילתיים וכן איתור, ליווי ומעקב פרטני תוך שימת דגש על היבטים תרבותיים.

מיקוד בנושא הצעירים, הקמת פלטפורמה אזורית לפעילויות וליזמות תוך מתן שרשרת שירותים בתחומים מגוונים בא לידי ביטוי בהשתתפות של כ- 5,000 צעירים מדי שנה בפעילות קהילתית ובצריכת שירותים המיועדים להם. לצד ההצלחה בפיתוח הון אנושי והון

חברתי מוצבים לפתחו של האזור אתגרים משמעותיים הבאים לידי ביטוי במגמה לפתח את האזור ולהפוך אותו למושך בעיני צעירים שיבחרו להישאר בו כאזרחים יוצרים ומייצרים. למעשה, ניתן לומר כי חיזוק החברה הישראלית תלוי במידה רבה בפריפריה חזקה, ואילו פריפריה חזקה תלויה בצעירים - דור העתיד.
